

RIFLESSI GIACOMETTIANI NELLA SCULTURA di ERZSÉBET SCHAÁR

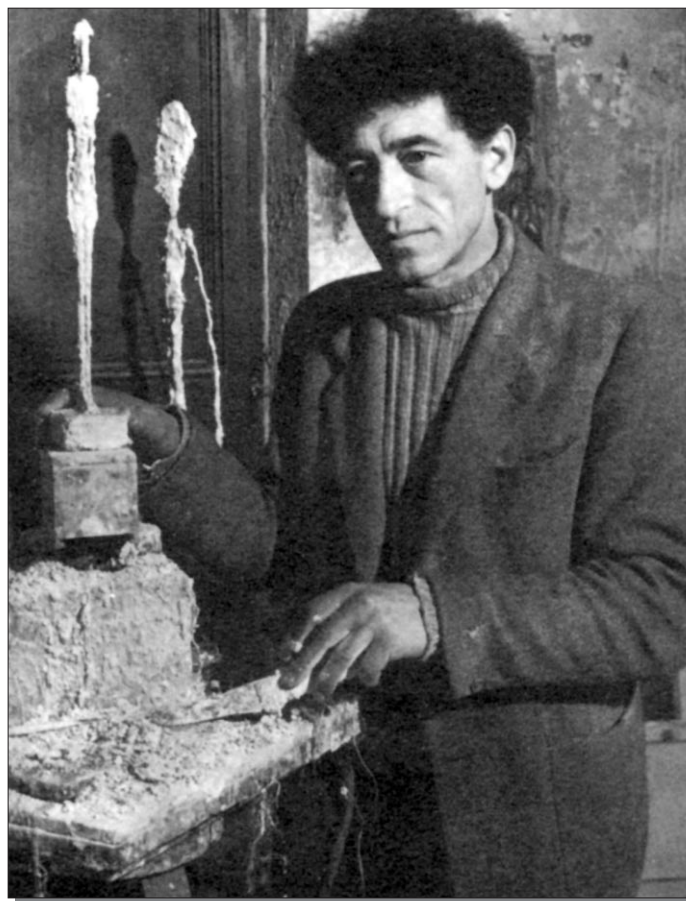
GIACOMETTI MŰVÉSZETÉNEK TÜKRÖZŐDÉSE SCHAÁR ERZSÉBET SZOBRÁSZATÁBAN

Negli anni '60, nella scultura di Erzsébet Schaár (1908-1975), appaiono delle figure umane che rievocano esplicitamente le opere che accostiamo al nome di Alberto Giacometti (1901-1966). Sono dei bronzetti e delle terrecotte raffiguranti corpi rinsecchiti o appiattiti, isolati o raggruppati, che stilisticamente richiamano l'artista svizzero-italiano sia per il modellamento scabroso e movimentato della superficie, che per le frequenti composizioni di figure racchiuse nella propria solitudine, organizzate sulla medesima base. La curiosità del fenomeno sta, in parte, nella particolare sensibilità di Schaár alle forme e all'argomento proposti dal maestro stampese di nascita, ma maggiormente operante a Parigi. Ciò avvenne in un ambiente culturale tutt'altro che favorevole a un'arte bollata ora *esistenzialista*, ora *espressionista*, e che rese per anni difficile la comunicazione tra le tendenze artistiche occidentali e dell'Europa dell'est. Bisogna dire che, Giacometti stesso, nonostante fosse un artista di fama internazionale, rimase poco noto al vasto pubblico ungherese fino all'esposizione dedicatagli nel 2004 al Museo di Belle Arti di Budapest. Similmente, le sculture di Schaár che suscitavano l'evidente riconoscimento degli artisti coevi, tutt'ora godono di scarsa popolarità. Le sue opere sono per lo più custodite a Székesfehérvár e Pécs, alcune a Budapest.

Nel palesare l'influsso giacomettiano, risulta più chiara la presa di posizione dell'artista, che dei critici, i quali tendono a enfatizzare l'analisi delle divergenze. In un'intervista del 1974 Schaár confessa così: "Qualche anno fa ho visto l'opera completa di Giacometti. Tutt'oggi penso che fu egli, avanti a tutti, lo scultore che traspose la manipolazione con lo spazio – e in fondo l'arte della scultura non è altro! – nella seconda metà del XX secolo...[...] A me interessa lo spazio che abitiamo e le relazioni tra gli esseri umani."

Il legame è chiaro, anzi, Schaár prosegue parlando della serie di composizioni di Giacometti, intitolate *Foresta*, e racconta la sensazione descritta dal maestro riguardo l'incidente avuto quando, sdraiato per terra, il mondo visto dal basso gli sembrava una foresta, dove tutte le cose sembravano assottigliarsi verso l'alto. Dal racconto traspare che Schaár, oltre a seguire con interesse il lavoro dell'artista svizzero, ne conosceva perfino i pensieri descritti in varie interviste e articoli.

Chiaramente, l'abbozzo del paragone tra il lavoro dei due artisti non concede lo spazio necessario a una rassegna dell'opera comple-

Schaár Erzsébet (1908-1975) szobrászatában a '60-as évektől tűnnek fel azok az emberalakok, melyek világosan idézik Alberto Giacometti (1901-1966) műveit. Aszott vagy ellaposított, elszigetelt vagy csoportosított kis bronz- és agyagplasztikák ezek, melyek stilisztikailag a svájci-olasz művész munkáira emlékeztetnek mind a durva és mozgalmasság felületkezelésben, mind a saját magányukba zárt alakok gyakori csoportkompozícióba szervezése révén, ugyanazon a talapzaton. A jelenség érdekessége, részben, Schaár különös érzékenysége, mellyel a stampai születésű, de nagyrészt Párizsban alkotó mester formavilága és témái felé fordult. Mindezt egy olyan kulturális közegben, mely a legkevésbé sem kedvezett egy hol egzisztencialistának, hol expresszionistának bélyegzett művészetnek, és amely évekre megnehezítette a párbeszédet a nyugati és kelet-európai művészeti irányzatok közt. Meg kell jegyezni, hogy nemzetközi hírneve ellenére, maga Giacometti is kevésbé ismert művész maradt a szélesebb magyar közönség előtt (egészen a 2004-ben, a budapesti Szépművészeti Múzeumban rendezett, teljes munkásságát átfogó kiállításig). Schaár, kinek művei a kortárs művészek egyértelmű megbecsülését élvezték, hasonlóan kevésbé ismert a nagyközönség előtt. Alkotásait nagyrészt Székesfehérvárott és Pécsen helyezték el, néhányat közülük Budapesten őriznek.

ta ma, per lo meno, vorrei gettare luce sull'episodio significativo nella loro vita, in cui introdussero le figure sopra descritte nel proprio linguaggio artistico.

La soglia che segna il cambiamento nella produzione artistica di Giacometti e l'aggravamento delle sue crisi legate alla percezione della realtà – problemi che lo tormentavano dall'età di 18 anni, portandolo ad alternare il lavoro dal vero con quello svolto di memoria, sono gli anni passati in esilio durante la guerra, quando, progressivamente, inizia a ridurre e assottigliare le figure umane, trovandole somiglianti solo se piccole. Accanto all'interesse mostrato per la relazione della figura con lo spazio, mediante la quale riesce a esprimere dimensione e condizione umana, è l'ossessione della morte che lo accompagna per tutta la vita.

Nel caso di Schaár la svolta avviene col *Seduto in poltrona*, una figura scheletrica, seduta con la schiena curva che, sprofondando nella poltrona confonde i propri limiti con essa. È un'immagine del padre malato come ci rivela l'artista –, deperito nel corpo, vicino alla morte. L'intera creazione artistica di Schaár, come anche quella di Giacometti, è pervasa dall'idea della morte e della disgregazione, dello sfacelo, della solitudine e di un'esistenza precaria. Sempre nell'intervista del '74, Schaár ricorderà la malattia e la morte del padre come causa e inizio della sua vera attività artistica, periodo in cui diventa frenetica nel lavoro e si interessa alle figure filiformi di Giacometti. Le sue creature esili e solitarie per la prima volta vennero esposte nel 1966, anno in cui muore Giacometti, al Museo István Király di Székesfehérvár.

Esha Saleh

In the 1960s, the sculptor Erzsébet Schaár (1908–1975), explicitly drawing on Alberto Giacometti's work, created a series of small bronzes and terracottas representing human figures that are long and emaciated, profoundly closed in their solitude, thus to portray a ubiquitous presence of deterioration and death. These works were inspired by the disease and death of the sculptor's own father, which she regarded as the starting point of her artistic career. And just as Giacometti remained little known to the Hungarian public until the great exhibition of 2004 in Budapest, the sculptures of Erzsébet Schaár, despite their quality, have yet to win the acclaim they deserve.

A művészno maga egyértelműbb Giacometti hatásának vállalásában, mint műveinek kritikusai, akik inkább a különbségek elemzésére helyeznek hangsúlyt. 1974-ben adott interjújában így vall róla: „Néhány évvel ezelőtt láttam együtt az egész Giacometti oeuvre-t. Ma is úgy gondolom, hogy ő az a szobrász, aki a térrel való manipulálást – mert végső soron a szobrászművészet az – áthozta a XX. század második felébe...[...] Engem az általunk belakott tér és az emberek közötti kapcsolatot érdekel.”

A kapcsolat világos, sőt, Schaár a továbbiakban Giacometti Erdő című kompozíció-sorozatáról elmeséli a mester által leírt, balesetéhez kapcsolódó érzést, mikor a földön fekvő az alulról szemlélte világot erdőnek látta, ahol, úgy tűnt, a dolgok felfelé elvékonyodnak. Az elbeszélésből kitűnik, hogy Schaár azontúl, hogy érdeklődéssel követte a svájci művész munkáját, még különféle interjúkban és cikkekben közölt gondolatait is ismerte.

Természetesen a párhuzam említése nem ad itt teret arra, hogy egy életutat végigkövessünk, de szeretném felvillantani azt a jelentős epizódot mindkét művész életében, melynek során a fent említett alakok megjelentek műveikben.

A változás küszöbét Giacometti művészi munkásságában a háború idején száműzetésben töltött évek jelentik, amikor fokozatosan csökkenteni és vékonyítani kezdi emberalakjai méretét, mivel csak így találja őket élethűnek. Valóságérzékeléshez kötődő válságai is ekkor súlyosbodtak, mely problémák 18 éves kora óta nyomasztották, arra ösztönözve őt, hogy felváltva dolgozzon hol modell után, hol emlékezetből. Az alak és tér kapcsolata iránt mutatott érdeklődése mellett, melyen keresztül ki tudta fejezni az emberi dimenziót és állapotot, a halál gyötrő gondolata az, mely egész életén át elkíséri.

Schaár esetében a fordulat a Fotelban ülő-vel következik be. Ez egy görbe háttal ülő csont-sovány alak, melynek határai a fotelba süppedve összemosódnak azzal. A művészno elmondásából tudjuk, hogy beteg, roskatag testű apját mintázta meg benne, közel a halálhoz. Schaár egész művészetét, csakúgy, mint Giacomettiét, áthatja a halál és a széthullás, a szétbomlás, a magány és a lét bizonytalanságának gondolata. Szintén a '74-es interjúban, Schaár apja betegségére és halálára úgy emlékszik vissza, mint valódi művészi tevékenységének kezdetére és okára. Ebben az időszakban lázasan dolgozik, és érdeklődni kezd Giacometti fonal-vékony figurái iránt. Törékeny és magányos alakjait először 1966-ban, Giacometti halálának évében állította ki a székesfehérvári István Király Múzeumban.

Saleh Esha